

УДК 378.147.88

Фіялка С. Б.

канд. наук із соц. комунікацій, доц. кафедри видавничої справи та редагування
Видавничо-поліграфічного інституту, КПІ ім. Ігоря Сікорського, м. Київ, Україна

СТРУКТУРНО-ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНОТАЦІЙ В УКРАЇНСЬКИХ РЕЦЕНЗОВАНИХ НАУКОВИХ ВИДАННЯХ

Виявлено вимоги редакції українських рецензованих видань, що належать до *Web of Science*, до структури та мовностилістичного наповнення англомовних анотацій та узагальнено рекомендації щодо укладання анотацій. Об'єктом дослідження стали наукові журнали *Advanced Education; Radio Electronics, Computer Science, Control; Science and Innovation; Journal of Geology, Geography and Geoecology* та *Cybernetics and Systems Analysis*. Предмет дослідження становлять такі параметри анотацій: обсяг, композиційна і змістова структура, засоби формальної зв'язності (типові лінгвістичні структури). З'ясовано, що редакції не цілком дотримуються рекомендованої Європейською асоціацією наукових редакторів структури анотації, проте ядром змісту та композиції будь-якої анотації є актуальність проведеного дослідження, гіпотези, методи, результати й основні висновки. На підставі аналізу анотацій та вимог редакцій наукових журналів до цього різновиду академічних текстів можна виокремити такі напрями редакторського аналізу анотації: дотримання редакційних вимог щодо обсягу; дотримання композиційної структури та порядку її елементів; наявність вказівки на наукову новизну; відповідність анотації змісту статті; доцільність та частота використання лексико-граматичних одиниць, слів-зв'язок; аналіз потенційного рівня розуміння читачем аббревіатур, рідкоживаних складних термінів; наявність вказівки на цільову аудиторію; дотримання мовностилістичних норм; забезпечення пошукової оптимізації. Зазначені вимоги важливі ще й тому, що на основі якості анотацій ухвалюються рішення щодо включення наукових журналів до міжнародних баз *Scopus* і *Web of Science*, які є інструментами для відстежування цитованості (тобто популярності і значущості) наукових статей.

Ключові слова: анотація, рецензоване наукове видання, редакційні вимоги, структура анотації.

Fiyalka S. B.

PhD of Social Communications, Associate Professor at the Department of Publishing and Editing, Publishing and Printing Institute of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv, Ukraine

STRUCTURAL-LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF ABSTRACTS IN UKRAINIAN PEER-REVIEWED SCIENTIFIC JOURNALS

The requirements of Ukrainian peer-reviewed journals included to Web of Science for the structural-linguistic characteristics of English-language abstracts have been identified and recommendations on abstracts have been generalized. The subject of the study were Advanced Education; Radio Electronics, Computer Science, Control; Science and Innovation; Journal of Geology, Geography and Geoecology and Cybernetics and Systems Analysis. The subject of the study was the following parameters of abstracts: volume, composition and content structure, means of formal connectivity (typical linguistic structures). It is found that editorial boards do not fully adhere to the structure of the abstract recommended by the European Association of Scientific Editors, but the core of the content and composition of any abstract is the relevance of the research, hypotheses, methods, results and main conclusions. According to the analysis of the abstracts and the requirements of the editorial boards of scientific journals, the following areas of editorial analysis of the abstract can be distinguished: editorial requirements for the volume; adherence to the compositional structure and the order of its elements; availability of references to scientific novelty; compliance with the abstract of the article content; expediency and frequency of use of lexical grammatical units; analysis of the potential level of comprehension by the reader of acronyms, commonly used complex terms; the presence of a target audience; adherence to linguistic stylistic norms, search engine optimization. These requirements are also important because, based on the quality of abstracts, decisions are made for the inclusion of scientific journals to Scopus and Web of Science, which are instruments for tracking citation (i.e. popularity and significance) of scientific articles.

Keywords: abstract, peer-reviewed scientific publication, editorial requirements, abstract structure.

Вступ. Невід'ємним елементом публікації в науковому журналі є анотація. Вона описує ключові аспекти статті та допомагає читачам зорієнтуватися, чи варто взагалі цю статтю читати. І навіть після опублікування наукової праці анотація може стати чи не єдиною інформацією,

яку побачить читач у результаті пошукової видачі. До того ж анотація може слугувати підставою для рішення редактора наукового видання щодо того, чи варто надсилати матеріал на рецензування, тому невдала анотація може призвести до негайного відхилення статті. Попри величезну роль анотацій у науковій комунікації, укладання цих коротких науково-інформаційних текстів в українських реаліях далеко не завжди відповідає ustalеним міжнародним нормам та викликає труднощі в авторів.

Треба розрізняти два види анотацій, притаманних англомовним джерелам: *abstract* — резюме, яке пишуть до власної наукової роботи, та *annotation* — анотація на працю іншого автора [1]. У цій статті під анотацією ми розумітимемо коротку авторську характеристику наукової статті щодо її змісту та наукової і практичної цінності (англійський відповідник — *abstract*).

О. Єрченко стверджує, що анотація виконує такі функції: суплементарну, або допоміжну (дає можливість адресатові оцінити пропоновану йому статтю так, як він цього бажає); функцію підтримки комунікації та презентаційну (анотація є ключовим чинником у науковому спілкуванні); інформативну (тезова характеристика змісту статті); функцію підсумовування (резюмуються основні фрагменти публікації); специфікаційно-індикативну (сама наявність анотації свідчить про прагматичний напрямок і прагматичні завдання статті); селективну (анотація попередньо інформує адресата у вирішенні питання щодо доцільності чи недоцільності звертатися до основного тексту, істотно впливаючи на вибір читача) [2].

П. Плавен-Сігрей, Г. Метесон, Б. Шіффлер та В. Томпсон, проаналізувавши 700000 анотацій зі 122 наукових журналів, виявили, що читабельність анотації репрезентує читабельність статті в цілому та залежить від кількості співавторів [10]. Дж. Шах підрахував, що три чверті читачів наукових журналів, знайшовши цікавий для себе заголовок, читають лише анотацію. Серед причин такої ситуації недоступність безкоштовної повнотекстової статті, а також наявність занадто великої кількості статей відповідної тематики. На думку науковця, анотації мають містити якнайбільше інформації в стислій формі, щоб «піймати на гачок не тільки читачів, а й рецензентів» [9]. В. Греч підкреслив важливість анотації для спілкування з рецензентами та заликав авторів наукових публікацій зважати на те, що читачам завжди бракує часу, а редакторів наукових журналів цікавить передусім якість публікації, її

потенціал щодо підвищення імпаکت-фактора видання. Перевантажені інформацією, читачі зазвичай переглядають лише заголовки статей. Якщо вони їм цікаві, увага переходить на окремі частини анотації, передусім висновки. Відтак читач може перейти до всієї анотації, окремих частин статті або ж публікації в цілому [7].

М. Сантос розробив «схему кроків» для аналізу анотацій наукових статей:

Крок 1. Ситуативне розміщення дослідження

Субкрок 1А. Утвердження сучасних знань і/або

Субкрок 1Б. Посилання на попереднє дослідження і/або

Субкрок 1В. Розширення (занурення у) попереднього дослідження і/або

Субкрок 2. Визначення проблеми

Крок 2. Представлення дослідження

Субкрок 1А. Визначення головних ознак і/або

Субкрок 1Б. Визначення головної мети і/або

Субкрок 2. Формулювання гіпотези

Крок 3. Опис методології

Крок 4. Підсумування результатів

Крок 5. Обговорення дослідження

Субкрок 1. Окреслення висновків і/або

Субкрок 2. Подання рекомендацій [8].

З опертям на риторичну схему кроків М. Сантоса М. Федішин проаналізувала особливості передачі та окреслення інтенцій автора анотації [5].

О. Тріщук виділила граматико-стилістичні засоби ущільнення змісту та скорочення форми анотацій як різновиду науково-інформаційних текстів. Знаючи основні засоби збереження обсягу інформації й одночасного зменшення словесного обсягу завдяки видаленню чи спрощенню тих конструкцій, без яких текст не втрачає однозначної семантичної інтерпретації з боку читача, редактор може «досягти основної мети створення та редагування коротких текстів — отримати змістовний лаконічний і водночас доступний для сприймання текст» [4]. Л. Лисенко розглянула типові мовні конструкції англійською мовою, актуальні для різних жанрів наукових текстів, зокрема анотацій [3].

У рекомендаціях Європейської асоціації наукових авторів (European Association of Science Editors) запропоновано універсальну композиційну структуру анотації: стисле пояснення, чому було проведено

дослідження (background), на які питання отримано відповіді (objectives), як проводилося дослідження (methods), що з'ясувалося (results: основні дані, взаємозв'язки), інтерпретація результатів та основні висновки з дослідження (conclusions) [6].

Мета статті — виявити вимоги українських рецензованих видань, що належать до Web of Science, до структурно-лінгвістичних характеристик англomовних анотацій та узагальнити рекомендації щодо укладання анотацій. Предметом дослідження стали такі параметри: обсяг анотацій, композиційна і змістова структура, засоби формальної зв'язності (типів лінгвістичні структури).

Методи. За допомогою генератора випадкових чисел було відібрано 5 українських наукових видань із 78, які за станом на 31.07.2019 р. належали до Web of Science: Advanced Education; Radio Electronics, Computer Science, Control; Science and Innovation; Journal of Geology, Geography and Geocology та Cybernetics and Systems Analysis. Редакції всіх зазначених видань дотримуються політики відкритого доступу. Відтак було відібрано по одному випуску журналів (з останніх видань, наявних у вільному доступі) та проаналізовано структурно-лінгвістичні характеристики анотацій.

Результати

Advanced Education (Новітня освіта). Для аналізу було взято випуск 12 за 2019 р. Кількість наукових статей, а відповідно і анотацій, у виданні — 34. Усі вони рекомендованого редакцією обсягу 200–250 слів. Відповідно до вимог редакції до структури, прописаних у Керівництві для авторів, анотації містять такі обов'язкові елементи: Research topic, research questions, participants, methods, results, data analysis та conclusions (дослідницька тема, дослідницькі питання, учасники, методи, результати, аналіз даних, висновки). Як факультативні елементи окремі статті містять possible implications of research та future work connected with findings (можливості застосування результатів дослідження та перспективи подальших досліджень у відповідному напрямі). Редакцією видання встановлено вимоги до викладу анотації: точність, безоцінність, зрозумілість, читабельність і зв'язність. Крім того, Керівництво для авторів описує окремі застереження для авторів під час підготовки анотації: не копіювати речень з основного тексту; використовувати дієслівні, а не іменникові форми; віддавати перевагу активному, а не пасивному стану. Серед типових лінгвістичних структур у випуску нами було виявлено такі: this article

presents the research conducted at (ця стаття презентує результати дослідження, проведеного в), the paper is aimed at (стаття спрямована на), the main tasks of this work were (основними завданнями роботи стали), the research was held at (дослідження було проведено в), the paper focuses on (у статті зосереджено увагу на), the research show (дослідження показує), the article discusses (у статті обговорюється), the article also addresses the issues of (у статті також порушено проблему), during the pedagogical experiment (упродовж педагогічного експерименту), the focus of the study is on the analysis of (у центрі дослідження — аналіз), the following methods were used (було використано такі методи), the study also proves the fact that (дослідження довело, що), the article sheds light into (стаття розкрила), the article presents the description of (у статті описано), we recommend (ми рекомендуємо), the results demonstrated (результати продемонстрували), the issues and findings raised in the article indicate (результати дослідження засвідчують), results of the research show (результати дослідження показують), the results prove (результати доводять), the concluding part of the article manifests (у висновках статті йдеться про).

Radio Electronics, Computer Science, Control (Радіоелектроніка, комп'ютерні науки, управління). Для аналізу було взято випуск 1 за 2019 р. Кількість анотацій у виданні — 24. Обсяг — 250–300 слів. Відповідно до вимог редакції до структури, анотації містять такі елементи: context, objective, method, results і conclusions (контекст, мета, метод, результати та висновки). Окремо редакція наголошує на потребі вказувати в анотації наукову новизну та практичну цінність (scientific novelty і practical significance), важливість дослідження (the importance of the study), внесок роботи в суміжні галузі наукового знання (the contribution of paper into the corresponding field of knowledge). При цьому тему, предмет і мету роботи рекомендується вказувати лише тоді, коли вони не повністю зрозумілі із заголовка публікації. Важливою вважаємо рекомендацію редакції, щоб анотація була зрозумілою і для нефакхівців, аби вони мали змогу отримати уявлення про значущість статті та вирішити, чи варто читати всю публікацію. Серед застережень для авторів під час підготовки анотації редакція вказує, що в анотації не мають повторюватися фрагменти тексту статті або її заголовок. Крім того, анотація не повинна містити формул, таблиць, внутрішньотекстових посилань та скорочень. Серед типових лінгвістичних структур у випуску нами було виявлено такі: the purpose of this work is (метою статті є), this article

is devoted to (статтю присвячено), the main idea consists in (основна ідея полягає в), the urgency of the work is (актуальність роботи полягає в), to solve this problem, we used the method (щоб вирішити цю проблему, ми використали метод), a new method has been developed (було розроблено новий метод), the main purpose of experiments was (основною метою експерименту було), the conducted experiments confirmed (проведений експеримент підтвердив), obtained results helped to see (отримані результати допомогли з'ясувати), the further research may be devoted (подальші дослідження може бути присвячено).

Science and Innovation (Наука та інновації). Для аналізу було взято випуск 15 за 2019 р. Кількість анотацій у виданні — 16. Обсяг — 200–300 слів. Редакцією встановлено таку структуру анотації: introduction, problem statement, purpose, materials and methods, results та conclusions (вступ, проблематика, мета, матеріали й методи, результати, висновки). У рекомендаціях для авторів наголошується, що структура анотації має відповідати логіці опису результатів дослідження, містити основні його цілі та найважливіші результати. До типових лінгвістичних структур, виявлених в аналізованому випуску, можна віднести такі: the authors consider (автор розглядає), the following materials have been used in the research (у дослідженні використано такі матеріали), the material of this research is (матеріалом дослідження є), the research is based on (дослідження базується на), the obtained results can be the starting point for (отримані результати можуть бути стартовою точкою для).

Journal of Geology, Geography and Geoecology (Журнал геології, географії та геокології). Для аналізу було взято випуск 2 за 2019 р. Кількість анотацій у виданні — 14. Обсяг — 250–350 слів. На сайті журналу немає вимог до структури публікацій, однак зазначено абстрактні вимоги до викладу: анотація має бути інформативною, змістовною та зрозумілою без прочитання статті. Із застережень — вимога не використовувати аббревіатури та посилання. Аналіз анотацій щодо типових лінгвістичних структур засвідчив, що їх немає: кожна анотація унікальна, не містить шаблонних конструкцій, що, вочевидь, можна пояснити браком вимог до структури анотації.

East European Historical Bulletin (Східноєвропейський історичний бюлетень). Для аналізу було взято випуск 11 за 2019 р. Кількість анотацій у виданні — 23. Обсяг — 150–250 слів. Редакцією встановлено таку структуру анотації: purpose, methods, scientific novelty, conclu-

sions (мета роботи, методологія, наукова новизна, висновки). Серед типових лінгвістичних структур у випуску нами було виявлено такі: the article deals with (у статті йдеться про), the purpose of the study is (метою дослідження є), the scientific novelty is (наукова новизна полягає в), methodological basics of the research are (методологічну базу дослідження становлять), the article is based on (стаття базується на), the following methods were used while carrying out the research (під час дослідження було використано такі методи), the conclusions are as follows (зі статті випливають такі висновки).

Висновки. Анотація в міжнародному рецензованому журналі становить цілісний і зв'язний абзац, який сприймається як самодостатній блок інформації. Функції анотації в міжнародному рецензованому виданні не обмежуються вказівкою на предмет дослідження та описом його результатів. Важливою стає наявність інформації про методи дослідження та інформативна й водночас лаконічна (у межах обсягу, встановленого редакцією видання) інтерпретація результатів. Анотація покликана привернути увагу потенційних читачів, допомогти їм зрозуміти коло проблем, що порушуються автором, та з'ясувати, чи варто витратити час на опрацювання конкретної публікації.

Як бачимо, у 4 з 5 проаналізованих видань анотація структурована, однак жодна з редакцій не дотримується рекомендованої Європейською асоціацією наукових редакторів структури анотації. На основі проведеного спостереження можна стверджувати, що ядром змістової та композиційної структури будь-якої анотації є актуальність проведеного дослідження, гіпотези, методи, результати й основні висновки.

Відповідно до аналізу анотацій та вимог редакцій наукових журналів до цього різновиду академічних текстів, можна виокремити такі напрями редакторського аналізу анотації:

1. Дотримання редакційних вимог щодо загального обсягу анотації та обсягу її композиційних частин.
2. Дотримання композиційної структури та порядку її елементів.
3. Наявність вказівки на наукову новизну.
4. Відповідність анотації змісту статті.
5. Доцільність та частота використання лексико-граматичних одиниць, слів-зв'язок.
6. Аналіз потенційного рівня розуміння читачем аббревіатур, рідкоживаних складних термінів).

7. Наявність вказівки на цільову аудиторію.

8. Дотримання мовностилістичних норм, забезпечення єдиної стилістики анотації й самої статті.

9. Забезпечення пошукової оптимізації (аналіз використання ключових слів зі статті).

Зазначені вимоги важливі ще й в тому контексті, що на основі якості англomовних анотацій ухвалюються рішення щодо включення україномовних наукових журналів до міжнародних баз Scopus і Web of Science, які є інструментами для відстежування цитованості (тобто популярності та значущості) наукових статей. У подальших дослідженнях доцільно докладно вивчити зарубіжний досвід забезпечення пошукової оптимізації наукових публікацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бабенко Т.* Специфіка написання англomовних анотацій (резюме) // Молодь і ринок. 2015. № 9 (128). С. 101–104.
2. *Єрченко О.* Компресія як стильова риса композиційної організації анотації // Наук. зап. Сер. «Філологічна» / Львів. нац. мед. у-т ім. Данила Галицького. 2010. Вип. 13. С. 228–231.
3. *Лисенко Л.* Особливості укладання анотацій англійською мовою до статей гуманітарного спрямування // Наук. зап. Сер.: «Педагогічні науки» / ред. кол.: В. Черкасов, В. Радул, Н. Савченко та ін. 2018. Вип. 161. С. 120–124.
4. *Трищук О.* Основні способи компресії науково-інформаційного тексту // Технологія і техніка друкарства : зб. наук. пр. 2016. Вип. 3(53). С. 88–97.
5. *Федишин М.* Специфіка композиційної побудови англomовних анотацій у галузі гуманітарних наук // Наук. вісн. Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Сер. «Філологічні науки» (мовознавство) : зб. наук. пр. 2017. № 8. Том 2. С.121–125.
6. EASE Guidelines for Authors and Translators of Scientific Articles to be Published in English [Electronic resource] / The European Association of Science Editors (EASE). Available at: <https://ease.org.uk/publications/author-guidelines-authors-and-translators/> (retrieved 29.10.2019).
7. *Grech V.* WASP (Write a Scientific Paper): Preparing an abstract // Early Human Development. 2018. Vol. 125. Pp. 51–52. doi:10.1016/j.earlhumdev (retrieved 29.10.2019).

8. Santos M. Academic abstracts : A genre Analysis. Brazil : Federal University of Santa Catarina, 1995. 110 p.
9. Shah J. How to write abstract for a scientific journal article [Electronic resource]. Available at: https://www.researchgate.net/profile/Jay_N_jieyi-Shah/publication/319501358_How_to_write_abstract_for_a_scientific_journal_article (retrieved 29.10.2019).
10. The Readability Of Scientific Texts Is Decreasing Over Time [Electronic resource] / P. Plavén-Sigray, G. Matheson, B. Schiffler, W. Thompson. Available at: <https://www.biorxiv.org/content/10.1101/119370v2.full> (retrieved 29.10.2019).

REFERENCES

1. Babenko, T. (2015). Spetsyfika napysannia anhlomovnykh anotatsii (reziiume) [Specificity of writing abstracts in English]. *Molod i rynek*, 9 (128), 101–104.
2. Yerchenko, O. (2010). Kompresiiia yak stylova rysa kompozytsiinoi orh-anizatsii anotatsii [Compression as a styly trait of abstract composition]. *Naukovi zapysky. Seriiia "Filolohichna"*, 13, 228–231.
3. Lysenko, L. (2018). Osoblyvosti ukladannia anotatsii anhliiskoiiu movoiu do statei humanitarnoho spriamuvannia [Features of abstracts in English for humanities articles]. *Naukovi zapysky. Seriiia "Pedahohichni nauky"*, 161, 120–124.
4. Trishchuk, O. (2016). Osnovni sposoby kompresii naukovo-informatsiinoho tekstu [The main methods of compression of scientific and information text]. *Tekhnolohiia i tekhnika drukarstva*, 3(53), 88–97.
5. Fedyshyn, M. (2017). Spetsyfika kompozytsiinoi pobudovy anhlomovnykh anotatsii u haluzi humanitarnykh nauk [Specificity of abstract composition in English in the field of humanities]. *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohichni nauky" (movoznavstvo)*, 8, 121–125.
6. EASE Guidelines for Authors and Translators of Scientific Articles to be Published in English (2019). Retrieved 1 September 2019 from <https://ease.org.uk/publications/author-guidelines-authors-and-translators>.
7. Grech, V. (2018). WASP (Write a Scientific Paper): Preparing an abstract. *Early Human Development*, 125, 51–52. doi:10.1016/j.earlhumdev.2018.06.005.
8. Santos, M. (1995). Academic abstracts : A genre Analysis. Brazil: Federal University of Santa Catarina.

9. Shah, J. (2017). How to write abstract for a scientific journal article. Retrieved 29 October 2019 from https://www.researchgate.net/publication/319501358_How_to_write_abstract_for_a_scientific_journal_article.
10. Plavén-Sigra, P., Matheson, G., Schiffler B., & Thompson, W. (2015). The Readability Of Scientific Texts Is Decreasing Over Time. Retrieved 29 October 2019 from <http://www.theguardian.com/childrens-books-site/2014/oct/17/childrens-books-diversity-everybody-in-twitter-campaign>.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2019.

Received 02.09.2019